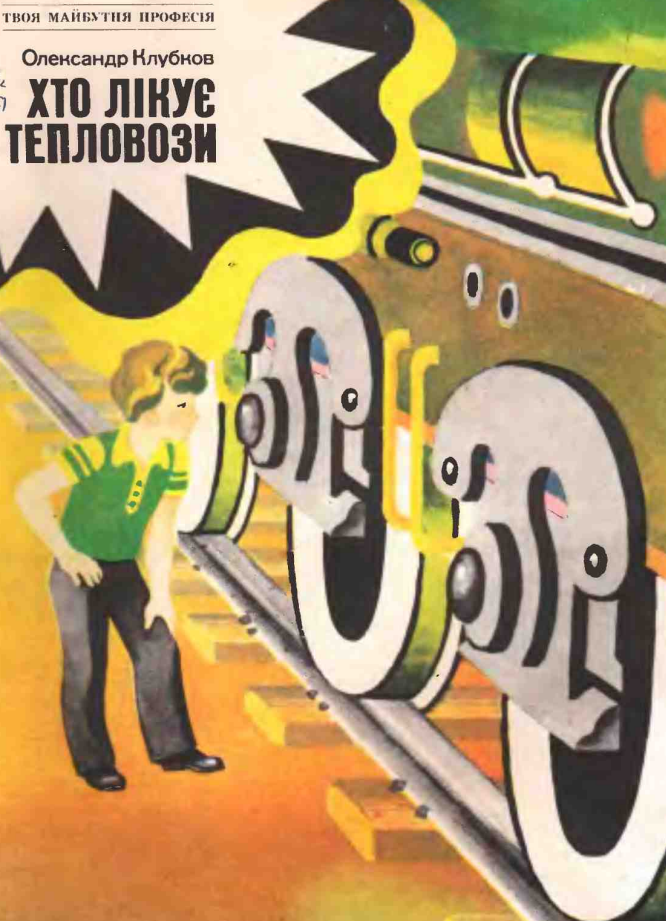

Олександр Клубнов

ХТО ЛІКУЄ ТЕПЛОВОЗИ

СЕРІЯ «ТВОЯ МАЙБУТНЯ ПРОФЕСІЯ»

Олександр Клубков

ХТО ЛІКУЄ ТЕПЛОВОЗИ

ПОВІСТЬ

Для молодшого шкільного віку

КИЇВ «ВЕСЕЛКА» 1980

Повесть украинского
советского писателя
о рабочих-железнодорожниках,
о заводе, где ремонтируют тепловозы.
о мальчике,
который готовится
стать рабочим.

Малюнки
Альфреда Львова

1

Стоїть молоденький день літа. Стоїть, не поворухнеться, а я біжу крізь нього від школи, що красується на пагорбі і пускає із своїх вікон миготливі зайчики в усі кінці нашого залізничного селища. Біжу, притуливши до грудей шкільний табель, як пташку, котра може випурхнути з рук — і спробуй тоді наздогнати її.

Сонце сліпить мені очі, як електрозварка в татовій майстерні, але я не заплющуюсь, а біжу з пагорба, наче мною вистрілили з лука.

Вискочив із двору дядька Федора рябий, клаповухий цуцик Дунай. Хотів погавкати на мене, але злякався мого стрімкого бігу, понюхав повітря і шмигонув у підворіття. Дунай взагалі ні на кого не гавкає (хіба з переляку), дуже кволо росте, то мій тато жартома називає його «дунайською тюлькою», але дядько Федір на це не ображається.

Я біжу, щоб швидше показати татові свій річний табель. Хай знає, що я свого слова дотримав: жодної, ну прямо-таки жод-ні-сінької трійки у мене немає, а четвірок — як кіт наплакав.

Тато сьогодні дома, мабуть, майструє голубник для голубів, які йому подарував колишній машиніст тепловоза. Подарував, бо вийшов на пенсію, і двійко цих учених голубів йому тепер ніде випускати. Він, коли їздив на тепловозі, брав їх з собою в дорогу і випускав десь далеко від дому із запискою, прив'язаною до лапки. Тепер тато привчає їх до своїх рук і до нашого двору, але в рейси ще не бере, бо, каже, вони ще летітимуть до старого Карпа. Зранку, коли я йшов до школи, тато саме почав майструвати нового голубника, бо він сьогодні вільний від рейсу.

— Гляди, щоб не перечепився, Борько-го! — гукає мені зі свого двору сусідка бабуся Марія.

Тільки вона називає мене Борьком, хоч ім'я моє Юрко. Тато сказав, щоб я не ображався на неї, бо вона мала колись сина Бориса, який загинув на війні разом зі своїм батьком. Бабуся об'їздила чи не всю нашу країну, бо все життя працювала провідником у пасажирських вагонах.

Я вже звук до бабусиного «Борько-го», мені воно навіть приємніше, ніж Юрко.

Бабуня Марія стоїть серед двору, довкола неї метушаться кури та квочки з курчатами. Вона сипле цим молодим і старим нахабам зерно з мисочки, усміхається до мене:

— Кажу ж тобі, Борько-го, не біжи так, бо впадеш.

— Не впаду, бабусю! Я вже закінчив третій клас на п'ятірки і четвірки. Не впаду!

Я переводжу подих, бо лише тепер подумав: а може, негарно четверто-класникові бігти вулицею, страхати сусідських собак?

— Може, вам щось допомогти, бабусю Маріє, то ви скажіть. У мене ж сьогодні канікули почалися, Галина Олександрівна відпустила нас на всеняке літо...

Я таки справді притьмом переодягнувся б і допоміг чимось бабуні Марії, щоб тільки чути оте її співуче «Борько-го».

— Спасибі, дитино, спасибі, що ти такий добрий. Хай світ до тебе буде добрим! — Вона часто повторює ці слова «щоб світ до тебе був добрим», навіть татові моєму каже, як він їй хвіртку полагодить або водогінного крана у дворі відремонтує.— Віжи краще додому та потіп тата оцінками, бо мама ж сьогодні чергує на станції. Оце недавно пішла на зміну. Може, тобі цукерку дати? У мене аж із Москви цукерки...

— Та не тре', я ж не маленький, уже в четвертому класі. І я не дуже люблю їх. Якщо нема для мене роботи, то я побіг. Коли що — гукніть мене, бабусю!

— Хай світ буде до тебе добрим... — киває мені бабуня Марія і задумується про щось своє.

Далі йду вулицею статечно. Весняний вітерець намагається зазірнути у мій табель. Я не скупердя, можу й показати йому, але ж він — недбайло: ще візьме та якусь краплину води бризне, або оцінку підмине, чи табеля надірве. От коли тато буде розглядати мої оцінки, тоді хай і він підгляне, коли вже так кортить йому.

Коли починалася остання чверть, тато сказав мені:

— Як закінчиш, сину, рік без трійок, то я придумаю для тебе сюрприз. За мною діло не стане.

— А чого це ти, Михайле, обіцяєш йому всілякі сюрпризи? Він і так повинен добре вчитися, то його єдиний зараз обов'язок. Може, ти йому ще зарплатню будеш виплачувати за кожну четвірку і п'ятірку? — втрутилася тоді мама. Вона в мене строга: за це її й обрали головою товариського суду на роботі.

А ще наша мама дуже любить точність. Весь день у неї розписано по хвилинах, як рух поїздів на станції. Коли мама каже, що пішла до міста на годину, то рівно через годину і буде дома, можна годинника звіряти. Коли в нас дома якась гостина і хтось із гостей зацікавиться до обіду — влетить йому від мами, як машиністові, що вибився з графіка. Проте вона завжди справедлива. Я вже на собі переконався у цьому.

— То вже наша чоловіча справа, Віруню. Ти в неї не втручайся. Отож я повторюю: за гарне навчання буде Юркові сюрприз, — сказав тато і всміхнувся до мене своїми синіми-синіми очима. Вони в нього

синющі зовсім. Мої якісь не такі. Може, коли виросту — матиму схожі на татові?

Що ж все-таки він мав на увазі?

Більше тато не згадував про свою обіцянку. Можливо, забув. Просто сказав тоді, щоб підохотити мене. Тільки для чого те було робити? Я й так став добре вчитися, бо набридло мені бути посереднім. Хіба я гірший за Славка Барвінського, якого весь час хвалить Галина Олександрівна — наша вчителька? Я навіть кращий за нього: на уроках праці завжди підказую і допомагаю йому, а він на диктанті рукою свій зошит затуляє, щоб, бува, хтось не підгледів, як правильно слово писати. А який він бундючний ходив, коли його минулого літа в піонерський табір аж в Одесу послали! Тоді я й сказав собі: стривай, Славку, я доведу, що не гірший за тебе. Тепер я, може, скоро й відмінником стану.

Ось і наш двір. Молоденька яблунька біля хвіртки зеленіє, і акація цвіте. Здається, вона зацвіла не цвітом, а бджолами — так рясно вони обсіли її. Бляшані півники на хаті вигріваються під сонечком; на їхні металеві гребінці посідали наші голуб з голубкою і купаються у весняному вітрі. Так ото кумедно виходить: на тім'ячках у півників сидять голуби.

А де ж тато? Щось не чути його молотка і пісні. Він завжди, коли щось зосереджено робить, то стиха наспівує: «Наш паровоз, вперед лети...» або «Ой машина, ти залізна...» А зараз не чути. Тільки наш песик Тарзан розкинувся на осонні, дрімає... Який тато був у дворі, Тарзан би вертівся біля нього, підмівав би хвостярою землю і ходив на задніх ногах циркачем. А це — дрімає...

2

Зателенькав велосипедний дзвінок на вулиці. Я аж стрепенувся, за-скакав по хаті на одній нозі, бо якраз скинув костюм і натягав джинси, щоб майнути до хлопців на стадіон. Тата справді дома немає. Дошки для голубника лежать біля хлівчини, навіть не розпочинав ще майструвати. Невже тато велосипеда мені купив і подає сигнал: мовляв, виходь, Юрку, приймай подарунок?

Спіхом всваюю ногу в колошу, заправляю паска — і надвір. Вибігаю до хвіртки... Та це Костик! Він зупиняється біля мене на новісьньому велосипеді, такому новому, що навіть захисне покриття на блискучих ободах не встиг змити, а вже приїхав похвастатись. От уже чванько! Звук у батькових «Жигулях» пишатися, як великий начальник. Розки-неться на передньому сидінні і визирає крізь віконце, щоб усі на вулиці бачили: він, Костик, у татовій машині їде. Ото вже хвалько! А з матема-тики у табелі трійка. Напевне, його тато ще раніше купив велосипеда, а тепер уже нікуди дівати, все одно подарував, хоч Костик і приніс до-дому «тройка».

— Чого киснеш, спринтер? Я приїхав з тебе приклад брати, а ти як у воду опущений, — хвацько зіскакує з велосипеда Костик і знову мордує голосистого дзвінка, аж Тарзан зозла гавкає та відходить за хату.

Схидина ж ти, Костю! Відпускаючи нас на канікули, Галина Олександрівна назвала мене «спринтером»: мовляв, за короткий строк я став одним з найкращих учнів у класі, то щоб з мене інші брали приклад. Сказала, ну й що? Йй же видніше, я ж не просив її хвалити мене. А Костик уже й підхопив оте слівце на свій наперчений язик.

— Чванько ти, Костю,— одказую я йому.— Мені тато теж хотів велосипеда купити, навіть з моторчиком, але я відмовився,— брешу йому безсоромно і, здається, червонію,— хоча б він не помітив цього.

— Ага, не хотіла кицька шинки їсти та взялася за сухаря,— кирпатий Костиків ніс накопильється ще більше: повісь на нього щось — не впаде.

— Бач, Костику,— мене вже розбирає злість, але стримую себе, бо нащо мені з ним гарикатися перед канікулами,— і шинка, і сухар — то подачка для кицьки. А найчесніший харч для неї — спіймана ми-ша, Костику. Тому й кажу тобі: велосипеда я не захотів! — Я хряпаю хвірткою і рішуче йду до хати.

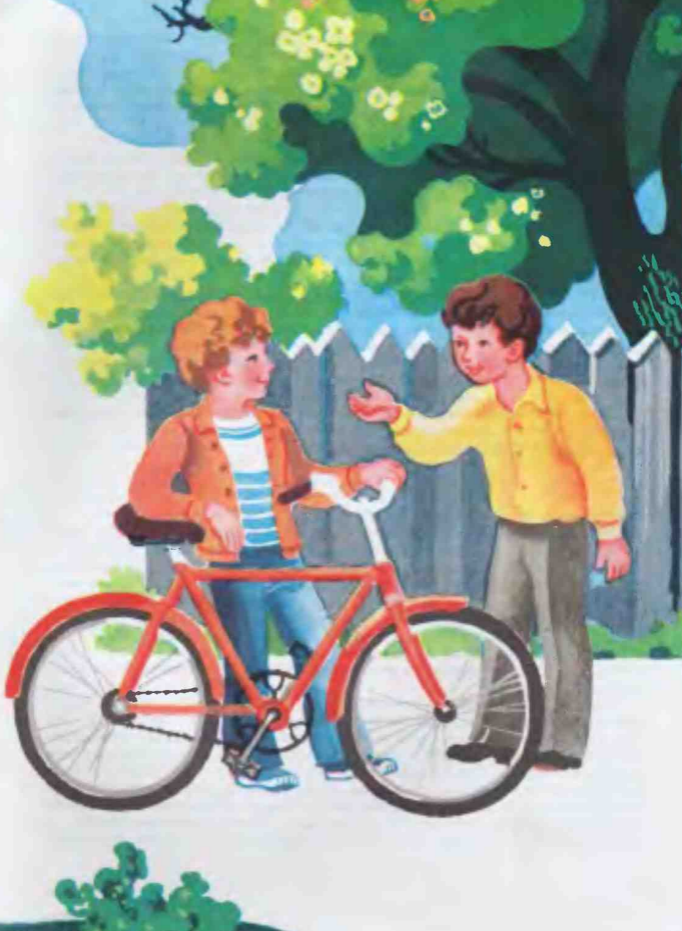
— Юрку, Юрку! — кличе мене Костик, але я не обертаюсь до нього. Довго тельнекає дзвоник під ворітьми, сердито відгавкується Тарзан, а потім усе стихає: напевне, поїхав Костик. Ну і хай їде!

У хаті мене вже ніхто не бачить, тому хочеться заплакати. Чого? А й сам не знаю.

Я зовсім не заздрю цьому чванькові Костикові, ну ні краплиночки не заздрю. Подумавш, велосипед! То й що?

А все-таки образливо... Може, тому, що тато не зачекав, поки я прийду зі школи і покажу йому свого табеля, з яким я так поспішав додому? Хай би вже не було того обіцяного сюрпризу, хай би просто тато

взяв табеля, уважно роздивився на мої оцінки і сказав: «Спасибі, Юрку» або «Молодець, Юрку!» — і нічого мені більше не треба. Ми б удвох заходилися майструвати голубник, приязно гомоніли б собі про татові залізничні бувальщини, які траплялися з ним під час рейсів до Сибіру, чи до Азії, чи до Москви... Та де лишень він не побував із своїми важкими товарняками!

Але ж тата немає...

Може, щось сталося з ним? А що, як захворів? Ні, бабуся Марія знала б про це: у нашому залізничному селищі, та ще на нашій вулиці, таємниць немає, сусіди знають один про одного геть усе.

Невже тато забув, що у мене сьогодні такий день?

Вранці, коли я йшов до школи, він вивів мене аж за ворота, жартома штрикнув пальцем під бік, аж я реготнув на всю вулицю, хвацько підморгнув і помахав форменим кашкетом із двома блискучими молоточками навхрест:

— Та не здумай повернутися, синку, зразу п'ятикласником, — натякнув мені на мої часті запізнення зі школи.

Я таки й справді інколи то на ковзанці взимку затримаюся, то на футбольному полі, а то просто заграюся з товаришами...

— Таке скажеш, татусю!.. Головне, щоб я не повернувся знову третьокласником, — перехоплюю татів жарт і повертаю йому назад.

А тепер, мабуть, забув про мене тато.

Знову тельнякає велосипедним дзвінком Костик на вулиці, сподівається, що я таки вийду до нього.

А дзуськи! Чваньків я не терплю!

3

Тато з'явився аж після обіду. Залізничний піджак перевисає через плече, кашкетом відмахується від задухи, в синіх очах зблискують лукаві іскринки. Голуби зраділи його появи, бо шугонули в небо, описали три-чотири кола над хатою, заляскотіли крильми і сіли на воротах.

Я побачив тата, його хитруваті очі — і одразу відчув, що вже не маю на нього образи. А щойно ж я був як осіння хмара, готова пролитися слізьми. Я забув про чванькуватого нахабу Костика, який, мабуть, і досі ганяє на велосипеді десь по вулиці.

Тато хотів мене обняти, але я притьмом кинувся в хату, виніс свого табеля і подав йому.

Костик знову прикотив до нашого двору. Зупинився навпроти воріт, звів ногу через велосипедну раму і зирить на мене і на татуса. Навіть не бачить, що наш півень-розбишака вже розпустив пір'я і заходить ззаду, щоб дзьобнути його в ногу. Дзьобни, дзьобни його, півнику, я тобі за це цілу пригірщ зерна насиплю!

І раптом я відчуваю, що татові міцні руки підхопили мене, пригорнули до грудей, а потім високо підкинули вгору. Гойднулася в очах хата, зменшився Костик із своїм, — здалося мені, зовсім дитячим, навіть на трьох колесах, — велосипедом, голуби зашелестіли крилами біля мого

чола; а внизу — мій великий тато підставляє мені свої великі руки, які ось-ось мене знову впіймають.

Я вже стою на землі, але світ іще обертається в моїх очах. Тікає Костик з велосипедом: силкується закинути ногу через сідло, а наш півень женеться за ним, і Костикові нічого не залишається, як тікати. Так тобі і треба, хвалько нещасний!

— Здається, я тобі щось обіцяв, Юрку? — серйозно запитує татусь і струшує піджака, якого він впустив на землю, коли підкидав мене у небо.

— Не пам'ятаю. Здається, нічого ти мені не обіцяв, тату, — кажу я і дивлюсь на голубів, щоб він, бува, не помітив по очах, що я кажу неправду. — Хіба за те, що я вчуся, треба мені щось платити? Я ж не Костик...

— А чого це ти про нього згадав?

— Просто так... Йому батько за трійки велосипеда купив... І наш півень дзьобнув за литку так, що він як ошелешений оно втік, — сміюся і показую татові на нещасного втікача.

Регоче на своєму подвір'ї і бабуся Марія, побачивши, як тікав від півня Юрко.

— Велосипеда і я тобі куплю. Але не за те, що гарно вчився, а щоб міг навідатися до мами на роботу, поїхати до магазину по хліб... А зараз я приготував для тебе справжній подарунок...

— Який, тату? — не стримався я.

Не стримався і каюся. Це запитання само проходилося в мене. Не я, а язик мій винен. Стільки разів учився прикушувати його, коли свербить щось сказати зайве, а, виявляється, не навчився. Я ж тобі, язичюро, дам, ось почекай, будеш ти в мене мовчати цілими годинами або й цілими днями. Я тебе так навчу мовчати!..

— Беру я тебе, Юрку, в рейс. До Києва. Начальник депо оце щойно дозволив мені взяти тебе з собою. Потягнемо два тепловози у Київ, на ремонтний завод. Будемо в Києві, поки не полагождать тепловози, а тоді привеземо їх назад, у наш Кременчук. Уявляєш, яка це поїздка буде?

— Татусю, а голубів візьмемо з собою?

— Давай і голубів візьмемо.

— І випустимо їх у дорозі. От побачиш, вони до нашої хати прилетять, вони вже звикли. Бачиш, не летять до діда Карпа, а над нашим подвір'ям кружляють.

— Гаразд, сину. А зараз давай хутенько збиратися в рейс, бо через три години і вирушаємо.

— Тату, а мама дозволить?

— Все домовлено, Юрку! Мама сьогодні чергує, то якраз буде відправляти нас із станції. Гайда збиратися! — тато знову штрикнув мене великим пальцем під бік і почав умиватися біля шаплика.

Ех, якби оце знову Костик під'їхав до воріт, я б йому... Але навіщо він мені здався? Я ж не хвалько. Бере мене тато в рейс до Києва, то й що? Робота! Може, в чомусь допоможу татові в рейсі... Треба збиратися.

Повернувся наш півень на подвір'я, і я згадав, що винен йому пригорщу зерна. За таку послугу я в боргу не залишуся. Іду, набираю

з торбинки жменю пшениці і силпо йому. Півень сам не їсть, сокопе, скликає курей, тоді, мовби знічев'я, дзьобає кілька зерен. Хай їсть, він їх чесно заробив у подинку з Костиком.

Прийшла до нас бабуся Марія. Виявляється, вона вже знає, що тато бере мене з собою до столиці, то принесла мені цукерок на дорогу.

— Бери, бери, синку, воно ж у дорозі солоденького захочеться. Це рейс не за графіком, то десь будете і відстоюватися на запасних коліях. Забагнеться солоденького, ти й згадаєш про мої цукерки. Бери, не стидайся, — каже мені бабуся Марія.

Мені незручно відмовлятися, беру: вони й справді в дорозі можуть знадобитися.

— Поки ремонтуватимуть тепловози, він походить по Києву. Там є що подивитися, самих музеїв лише скільки. Для того й беру його, — пояснює тато, складаючи чемодана.

— А мій Борько-го так і не побував у Києві. Все збирався поїхати з батьком подивитися... Якраз улітку сорок першого мали їхати обидва,

я вже й сорочки та костюми їм налаштувала. А тут — війна, щоб її люди не знали! — у бабусі Марії затіпалося підборіддя, в кутиках очей забриніло по сльозині.

Тато підійшов до неї, поклав свою руку на її плече:

— Не треба, тітко Маріє. Ми ж таки живемо. І дякуючи вашому Борькові та тисячам таких, як він, мій син має можливість побачити Київ. Правда ж, сину?

— Побуваю, Маріє Захарівно, у Києві й розкажу вам усе-усе, що там побачу. Нічого не забуду, — кажу це, як піонерську клятву.

— Хай вам буде легкою дорога, діти мої... — тихо промовляє бабуся Марія, гладить рукою мого чубчика, і очі її світлішають. Вона неквапливо йде з двору.

Тато довго кличе голубів, жде, поки вони сядуть йому на плечі. То означатиме, що їх можна брати в руки і садити в плетену з верболозу кліточку, в якій вони вирушать з нами у рейс. Голубиця чомусь нервує, лякливо кружляє над татом, не сідає на плече.

— Бачиш, іще не звикла. Може, не будемо цього разу їх брати з собою? — запитує тато і знову кличе голубів.

— Хотілося б, тату... Але дивися сам...

— Не йдуть до рук! Отже, не хочуть з нами їхати, — він перестав кликати голубів і почав замикаати двері. — Давай присядемо перед дорогою, такий звичай у залізничників є.

Він перший сідає на лавчині біля ганку, я примощуюся біля нього. Мовчимо. Я думаю про те, що добре було б, якби оце зараз нагодився Костик і побачив, що тато бере мене в рейс. А втім, хай йому...

Мете хвостом подвір'я наш Тарзан, прощається з нами, бажає щасливої дороги. А може, проситься, щоб і його взяли з собою? Не можна, Тарзанчику, тобі буде страшно в Києві. Там стільки людей, а ти почнеш гавкати на них. Не можна...

Тато бере чемодан, і ми виходимо з подвір'я.

Ідемо вулицею.

Махає нам услід рукою бабуся Марія.

І раптом що це? Обидва голуби сідають татові на плечі.

Від несподіванки тато впускає з рук чемоданчика і починає гладити голуба та голубку, а вони сидять собі, хоч би й що, наче вирости в нього на плечах. Ага, захотілось і вам у подорож!

Я хутенько повертаюсь додому, беру клітку, торбинку із зерном і біжу до тата.

Ми садовимо голубів у клітчину і поспішаємо у депо.

Тато поглядає на годинник, і я ледве встигаю за його сягистими кроками.

4

Прощальний гудок татового тепловоза лунає над гомінким вокзалом, і мама жартома погрожує нам пальцем.

— От не випущу із станції за те, що порушуєте тишу! — гукає вона до нас, і її червоний кашкет аж горить на літньому сонці.

Зелене око світлофора приязно підморгує нам: мама таки дала «зелену вулицю». То їй просто захотілося пожартувати з нами.

Голуби дримають у клітці, яку ми підвісили в кабіні. Рівно вуркочуть мотори тепловоза, світяться прилади на щитку перед татовими очима. Вентилятор жене прохолоду в обличчя, і вітерець перебирає мою чуприну, наче щось загубив там і тепер хоче знайти.

— Ну, поїхали, Юрчику!

Тато, либонь, хвилюється, бо його голос переходить на хвилюючий шепіт. Галина Олександрівна розповідала нам, що саме так сказав і Юрій Гагарін перед зльотом у космос.

— Поїхали, тату! — в тон йому повторюю і я.

Тепловоз м'яко рушає з місця. Мама йде пероном, махає нам рукою, але дедалі більше відстає. Ось ми востаннє бачимо її червоного кашкета, і перед нами — лише блискуча залізнична колія, ошатні будиночки залізничного селища: он бляшані півники на нашому даху, он бабуся Марія стоїть посеред свого двору, он наша школа на пагорбі, як корабель на обрії. Ще далі видніються цехи автомобільного заводу: з його подвір'я виїждять один за одним новенькі КраЗи.

Тепловоз набирає швидкість. Степовий вітер, змішаний із свіжістю Кременчуцького моря, залітає до нас у кабінку. Тато розправляє плечі, і я його аж не впізнаю, — такий він зараз радісний, зосереджений на цьому стрімкому летові тепловоза, на видзвонюванні рейок, на мелодійному посвисті вітру, на шпаркому диханні моторів у нас за плечима.

Я ніколи не бачив свого тата за роботою. Його рука супокійно лежить на нікельованому важелі, обережно ворухить ним, і від кожного такого поруху машина мчить дедалі швидше і швидше.

Летять нам назустріч зелені поля, села з білими хатами, махають жовтими прапорами залізничні обхідники, стоять вервечки машин біля залізничних переїздів, бо татів сталевий кінь — головніший, мусять пропустити його. Це тобі не якийсь Костиків велосипед чи «Жигули» його батька. Мчить найсильніший на землі (на всій землі поки що найсильніший!) кінь, що покірно підкоряється моему татові. Підкоряється ще покірніше, ніж я, бо, що там казати, я буваю і впертим, і не завжди слухняним. Аж соромно мені стає від цієї думки, навіть висуюю голову з віконця, щоб тато не зауважив, як я почервонів.

А він пильно дивиться вперед, позиркує на прилади перед собою, щоразу поправляє кашкета, хоч той і рівно сидить у нього на голові, а тоді потихеньку починає наспівувати свою улюблену «Наш паровоз, вперед лети...».

От якби Костик побачив мого тата зараз, у кабіні! Він би його і не впізнав, бо там, на вулиці нашого містечка, тато дуже схожий на інших, простий собі чоловік, що зі всіма вітається, жартує, як усі, пораяється на дворіщі та на городі. Костик би його таки не впізнав, бо навіть я його наче вперше бачу, хоч він мій рідний татусь.

Доспівавши пісню, тато каже мені:

— Дуже люблю оце місце, сину. Особливо весною, коли цвітуть сади над морем. А ще пригадую, коли тут були тільки поля та дніпровські плавні. Після війни твоя бабуся, а моя мама, везла мене на могилу

батька. Ти його не знаєш, він пішов на фронт разом з тітчиним Маріїним Борьком і її чоловіком. Я тоді був такий, як оце ти зараз. Отам, праворуч, на тому полі, де озимина зеленіє, кілька вдів тягнули за собою борони, а попереду йшов безрукий чоловік і з однієї своєї руки висівав зерно. То була тоді звична картина, але моя мама дивилася на неї і весь час плакала. Мені тепер і самому не віриться, що то було насправді. Тепер і не встигнеш помітити, коли сівба закінчилася, а за два-три рейси вже й скошено поля...

Тато задумується, замовкає, а рука його не випускає важеля, наче приросла до нього, і тепловоз стрімко летить по високому насипові. Перескакує місток через невелику річечку, на березі якої притулилося чепурненьке село: білі гуси хлюпочуться у воді, хлопчаки пасуть корів на вигоні, дорослі гуртом будують комусь хату, зводять високі крокви даху.

— Оце село було спалене. Дотла, синку, спалене фашистами. Тут великий бій точився. Отоді, коли я вперше їхав тут зі своєю мамою — лише зяяло згарище. І жодної живої душі. А дивись, повернулись люди. І живуть. Он комусь нову хату будують.

Тато натискає червону кнопочку на пульті — і тепловоз весело сурмить у степ. Дехто із будівельників махає нам рукою, а якась жінка — навіть білою хустиною.

— А що, вони тебе знають, тату?

— Ще б пак! Знають, що машиніст повів тепловоз. І, напевне, непоганий машиніст, коли привітався з ними. Коли будемо їхати назад, може, з новосіллям привітаємо господарів...

Село і його люди вже зникли за вікном, а назустріч нам побіг яблуневий сад.

Голуби наші чистять пір'ячко у клітці, меткими кругленькими очима-намістинками позиркують на нас із татом.

— А чи не пора вже їх випускати? Щоб не заблукали вони потім, тату?

— Гай-гай, ми з дядьком Карпом одного разу їх аж в Одесі випустили, і вони долетіли додому. Не журись. Ти краще записку мамі підготуй. Тільки — без помилок!.. — тато приязно усміхається мені і знову зосереджено дивиться вперед.

— Тату, а якщо ми пошлемо голубами листа і бабусі Марії? Ото буде радість для неї. Уявляєш, — лист від Борька...

— Так, сину, не можна. Підпишемо свої імена. Борько в неї — рана.

— Та ні, татусю, бабуна Марія мене називає Борьком...

— Тоді можна. Тоді — пиши.

Вчора я весь день провів у музеях Києво-Печерської лаври. Тато завіз мене туди із самого ранку, а сам поїхав на ремонтний завод. Дав мені грошей на значки, на квитки до музеїв, на морозиво і на обід, то я вже побував усюди: і в печерах, і в музеї атеїзму, і в музеї книги, і на вистав-

ці народного мистецтва, навіть золоту пектораль, яку недавно викопали археологи, бачив.

Мені до того ще й пощастило! Якись дядечко і тіточка з Карпат — гудули у вишиваних сорочках обоє, і весь час повторюють слово «файно!» — взяли мене у свою компанію, познайомилися. Його звать «вуйко Василь», а її — «вуйна Марія». Весь день ми ходили разом, розглядали експонати, слухали екскурсоводів, разом і обідали в кафе, і тата ввечері чекали біля виходу з лаври.

Прийшов тато, я познайомив їх, і ми довго ще потім ходили вечірнім Хрещатиком. Провели наших знайомих на поїзд, обмінялися адресами: ми запросили їх приїхати у Кременчук, а вони нас — у свої «файні Карпати».

До глибокої півночі я не міг заснути, бо згадував усе, що бачив, щоб потім розповісти матері Борька — бабуні Марії. Я ж їй обіцяв.

А сьогодні тато взяв мене з собою на завод, щоб я побачив, як ремонтуються тепловози.

Нічого собі завод! Він, може, більший за наше залізничне селище, а тепловозів тут стільки, що, якби їх вишикувати — мабуть, зайняли б усю колію від Києва до Кременчука. А людей — як у великому місті. Усі зосереджені, заклопотані, кожен зайнятий своєю справою, а підйомні крани переносять у своїх зубах то по добрій половині тепловоза, то великі мотори, то масивні колеса. Я аж злякався, коли кран почав сунутися під стелею якраз над нашими з татом головами. І раптом вгорі я бачу русяву дівчину, яка сміється до нас із скляної кабіни. Тоді я трішки заспокоївся, бо зрозумів: то ж вона керує цим залізним велетом.

Я не зразу і впізнав ті тепловози, які ми притягнули сюди із Кременчука. Що там казати, коли й тато не одразу впізнав їх: в одного вже розкрито нутроці, вийнято мотора, другий стоїть на естакаді без коліс, як інвалід: не віриться, що він встане коліс на ноги, хоч викидай його на металолом.

— Тату, що ж тепер буде? Що ми скажемо машиністам у Кременчуці? Як ми додому повернемось?

А тато сміється.

— Не бійся, — каже, — повернемось!

До нас підходить худорлявий дідусь із сивими вусами та ледь помітним шрамом на чолі. З багатьох кишень його синьої спецівки визирають різні інструменти — циркулі, лінійки, мікрометри, ще якісь прилади, яких я й не знаю. Він мені нагадує тепловозного лікаря: от ще б йому мавпочку Чі-чі — і справжній Ойболить! Ні, ще окулярів не вистачає на носі.

Тато вітається з ним. Ойболить подає не долоню, а зап'ястя, бо руки зайняті, тримають якийсь креслення. Вони про щось гомонять, а потім тато зникає за великими білими дверима.

Куди ж це тато пішов, а мене залишив серед цеху, серед незнайомих людей? Всі зайняті роботою, навіть Ойболить, віддавши креслення двом молодим робітникам, піднявся по металевій драбинці в кабіну тепловоза.

Ті два робітники засперечалися над кресленням: видно, не могли дійти згоди. Тоді покликали до себе третього, але й він не розв'язав їх-

ньої суперечки. Що ж у них там таке? О, вже гукають діда. Ойболить поволі спускається із тепловозного містка, підходить до них.

— Хе-хе... Так і не розв'язали задачку? Поміркуйте самі, ще раз подумайте, синки. Самі ж знаєте, що треба сім разів відміряти, аж потім — різати! — Ойболить ніби і невдоволений, що одірвали його від роботи, але в голосі злості немає. Так наш завуч говорить: «Шибеники, лін'юхи, ану, за мною!» Ніхто на нього ніколи не ображається, бо він так своєю добротою приховує. Навіть мені якось сказав: «Ну, шибенику, чував, що у відмінники виходиш. Туди тобі й дорога!» — а очі добротою світяться. Отак і Ойболить.

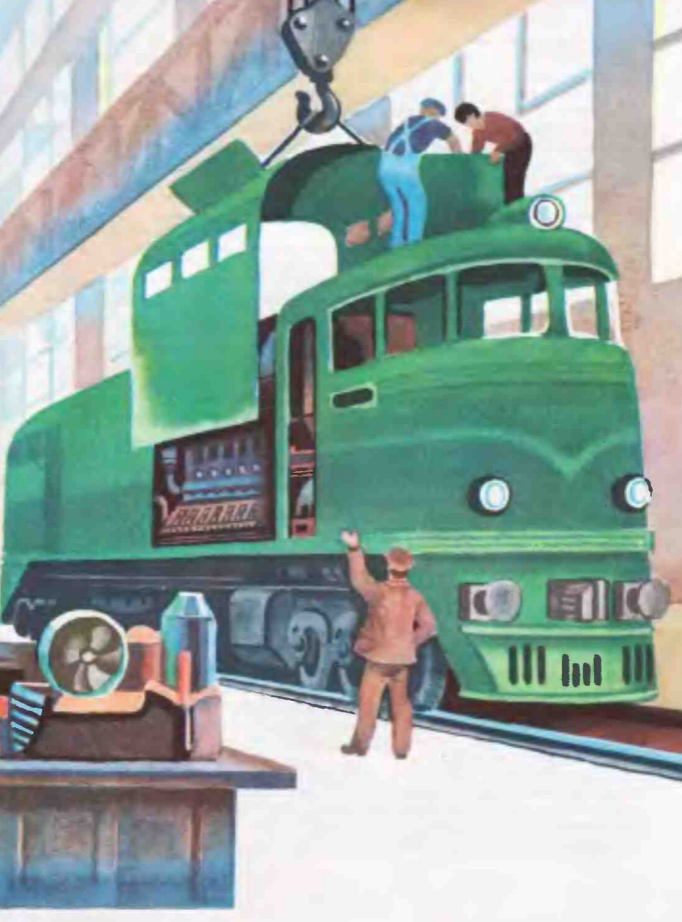
— Та ми вже з усіх сторін підходили, Гнате Петровичу... — винувато каже світлочубий хлопець у чорному береті.

— Мені вже на пенсію давно пора. Як тоді будете? — хитає головою Гнат Петрович.

— Доведеться додому до вас бігати... — усміхається русявий хлопець і підсовує Гнатові Петровичу креслення.

І саме в цей час виходить тато... Він у синій спецвці, в синьому, збитому набакир, береті, якийсь ніби вищий і молодший. Це, напевне, тому, що чоло в нього було завжди закрите кашкетом, а тепер видно, яке воно в нього високе.

— Михайле Івановичу, а ходіть-но допоможіть моїм помічникам розв'язати одю головоломку, — кличе до себе мого тата Ойболить. Стиха усміхаються його сиві вуса: либонь, хоче перевірити мого тата.

От якби татусь їм — р-раз — і відповів правильно! Як я на уроці математики. От щоб він не розгубився!

Але тато, як на зло, мовчить, довго розглядає креслення, потирає пальцем скроню, переминається з ноги на ногу, — мабуть, не знає. Я, коли не знаю чогось на уроці, також переступаю з ноги на ногу і тереблю пальцями гудзика. Якби ж хоч я знав...

І чого це Ойболить іспит моєму татові влаштував при сторонніх людях? А я вже подумав, що він добрий...

— Ясно! Це — креслення нової системи запалення тепловоза. А на наших машинах ще встановлено старий варіант, який хлопці в училищі не проходили. То ви, Гнате Петровичу, на них не сердьтеся. Не проходили вони цього... — каже тато і дивиться хитро на Гната Петровича.

— То-то ж воно і є! — весело підскакують сиві вуса Гната Петровича. — А мої академіки шукають кінців там, де їх немає.

Ойболить добродушно поплескує по плечу русявого юнака, той, вдоволений, забирає креслення і прощує зі своїм товаришем до тепловоза.

Гнат Петрович переводить погляд на мене, його очі, обвиті густими зморщечками, що розбігаються по вилицях, як сонячні промені у погожий день, сміються. Досі він мене ніби й не помічав.

— А це хто, Михайле Івановичу? Ваш помічник? — Він зводить брови і пригладжує сиві вуса.

— Не лише помічник, а ще, може, й майбутня зміна, Гнате Петровичу. Сам уже вів тепловоза на рівному перегоні, — похвалив мене тато.

Я таки справді трішки вів машину на рівному місці, поки тато їв бутерброд і сьорбав теплу каву із термоса. Та хіба то «сам»? Адже тато стояв біля мене і кожної секунди міг прийти на поміч. Проте справді було таке — вів я тепловоза, хоч і ніхто, крім тата, того не бачив. І так хотілося мені, щоб Костик хоч красчком ока уgliedів мене тоді! Де б він подівся зі своїм велосипедом? Рота б роззявив від здивування.

— То це, як я розумію, мовби сімейний екіпаж? — дивується Гнат Петрович. — А ваш, Михайле Івановичу, батько часом не був залізничником?

— Ви як у воду дивились, Гнате Петровичу, — одказує тато. То його улюблена примовка. Вона означає, що людина, мовляв, каже правду. Мама не раз поправляла батька: кажи краще, «як у дзеркало», але він стоїть на своєму. — Мій батько ще до війни водив вузькоколійну «зо-зудьку», з якою вони й загинули разом від фашистської бомби під Кременчуком. То в мене вже ніби й вибору не було — пішов на залізницю. А Юрко мій, коли виросте, хай вирішує сам, як серце йому підкаже. Неволити його не буду.

Гнат Петрович задумливо дивиться на мене, довго дивиться, чоло його розправляється від зморщок, очі світлішають. Мені на мить здається, що він стоїть не серед гомінкого ремонтного цеху, де «лікують» тепловози — цих залізних велетнів, які відбігали тисячі кілометрів, — а серед квітучого саду, де гудуть бджоли і пахне медовим цвітом.

Вранці ми з татом зробили фіззарядку на готельному балконі, потім закупилися під теплим душем і спустилися до їдальні.

Після сніданку тато сказав:

— Ще є час, і я проведу тебе, Юрку, до зоопарку. Подивисься всіляких заморських звірів, познайомишся із вовками та з крокодилом Генною... А в кінці дня я заберу тебе...

Але я ще не все роздивився у цеху, де ремонтували наші тепловози. Тому й кажу:

— Щось мені, тату, не хочеться до зоопарку. Візьми мене знову з собою. Я не заважатиму ні тобі, ні Гнату Петровичу.

Він навіть не здивувався, ніби тільки чекав цих моїх слів. Уважно подивився в мої очі і тихенько замуликав: «Наш паро-во-гоз, вперед лети-и...»

Скоро ми обидва вже стояли на рухомих східцях метро.

— Воно і мені краще, коли ти, сину, поруч. Тоді і я спокійний. Місто ж велике, а ти ще малий...

Один приведений нами на ремонт тепловоз стоїть уже майже готовий, залишилося лише пофарбувати його, а біля другого якраз чаклує бригада Гната Петровича. Я вже знаю, що це — найкраща бригада серед ремонтників: на стіні їхньої конторки висить перехідний Червоний прапор заводу, а біля прохідної, на Дошці пошани, — з портрета зустрічає нас усміхнений Гнат Петрович.

Спершу я боявся Гната Петровича, мені весь час здавалося, що він усіх хоче перевірити: і своїх підлеглих, і тата, і навіть мене. Весь навчальний рік Галина Олександрівна перевіряла мене, задавала домашні завдання, запитувала на уроках. Думав, хоч на канікулах відпочину, а тут — Гнат Петрович...

Але скоро я переконався, що в нього просто така звичка: перевіряти, що людина вміє, а виявивши невміння, тут-таки й навчити.

Я майже весь день був біля Гната Петровича, коли він «лікував» тепловоза. І тепер кожному зможу пояснити, як працює мотор, бо Гнат Петрович мені усе-усе показав, до всього дозволив навіть руками торкатися.

Коли до нас хтось підходив і запитував про щось Гната Петровича, він неодмінно відказував:

— Зачекайте хвилинку, ми з Юрком саме дуже зайняті: тормозну систему перевіряємо.

— Невже школа Гната Золотоноші має й підготовчу групу? — усміхався начальник цеху, високий, русявий дядько.

— Я вважаю, що саме в такому віці і треба вчити людину нашій професії, — серйозно сказав йому Гнат Петрович. — Музикантів чомусь учать ще з першого класу. І гімнастів, і футболістів... Так само треба з дитинства вчити й залізничників. Щоб професія у крові була. Мене мій тато із шести років брав з собою у паровозне депо в Лубнах. Так що можете зараз підрахувати мій стаж. Вважай — все життя!

Потім ми з Гнатом Петровичем переходимо до найголовнішого —

починаємо регулювати роботу дизеля. Це мене навчив так казати сам Ойболить.

Він обслуговує мотор, як лікар, вишукує, що «болить» у нашого дизеля. Обснував його різними дротиками, датчиками — і слухає. А мені командує:

— Юрасю, ану дай більше газу! А тепер менше! А зараз — ще більше! Ич, прикидається німечним дідуганом. Та на ньому ще в космос можна летіти!.. Зараз ми ліквідуємо його «болячку», зараз він у нас омолодиться, Юрасю. Машиніст ще згадає нас «незлим, тихим словом»... — Я теж знав ці останні слова: то Тараса Григоровича Шевченка із «Заповіту».

Тато допомагає нам та все підморгує мені: радіє, що я подружився з Гнатом Петровичем. А мені і справді цікаво з ним. Ну ніби я його знаю дуже давно, ніби це мій рідний дідусь.

Я довгенько не зважувався попросити Гната Петровича про одну справу. А сьогодні насмілився. Правда, почав здалека.

— Гнате Петровичу, а справді, скільки у вас учнів? — запитав я.

— Хіба я, Юрасю, їх рахував?.. Я просто жив, учився сам і вчив інших, коли міг. Ніколи було займатися арифметикою. А чого це тебе

зацікавило? — Він погладжує свій сивий вус і нагинається до мене, щоб краще почути мої слова за шумом мотора.

Я переводжу подих і випалюю:

— А ви могли б узяти собі ще одного учня?

— Тебе? Та я ж уже взяв! Завтра ще поведу на нашу дитячу залізницю. Якраз у мене вихідний, а ви з батьком будете лаштуватися додому. Я там почесний начальник залізниці. От удвох і зробимо один рейс...

— Ой, спасибі, Гнате Петровичу! — У мене мало не проходилося: «Спасибі, дорогий Ойболить». — Спасибі, але я хотів... щоб ви зарахували до своєї школи і... Борька...

— А він хороший хлопець?

— Зараз я вам усе поясню, Гнате Петровичу. Є в нас сусідка бабуся Марія. Славна така й добра. Був у неї син, Борьком його звали. Хотів теж машиністом стати, як і його батько. А тут війна почалася. Коли фашисти скинули бомби на Кременчуцьку станцію — загинув Борько із своїм татусем. Сама залишилася бабуся. Вона мене завжди Борьком називає. Я вже й звик, мені навіть приємно.

— А ти, Юрку, допомагаєш їй? — запитує Гнат Петрович, і очі його уважно дивляться на мене.

— Все-все допомагаю. Дрова їй рубаю, води приношу після уроків, до магазину по хліб бігаю. Вона й не просить, я сам усе роблю, Гнате Петровичу. Недарма ж я на її Борька схожий.

— Он воно що, синку... — задумано мовить Гнат Петрович і чомусь сумнішає. Зморщечки на його чолі ворухаються, він щось пригадує. Довго мовчки дивиться у вікно, біля якого гніздяться молоденькі ластівки.

Рівно працює мотор. Зосереджено клопочуться люди в цеху. Тато п'є газовану воду біля цехового автомата: не треба копійку кидати — вода сама в склянку біжить. Гнат Петрович покушує сивий вус, метушливий живчик пульсує в нього на скроні.

— Он який ти в мене, Юрасю... — Його велика долоня лягає мені на голову. — Он який... Я теж, Юрчику, колись був машиністом, поки фашисти на нас не пішли війною. Тоді я вступив до Ковпака в партизани і всю війну пускав під укіс ворожі поїзди. Стільки знищив їх — перелічити важко. Шкода мені було руйнувати людську працю, але ж — війна... Ми мусили відстояти рідну землю. Після перемоги я вирішив: відремонтую для мирного нашого життя стільки паровозів, скільки знищив їх на війні. Бачиш, як воно в житті буває, Юрчику...

Гнат Петрович гладить рукою мого чубчика і ніжно пригортає мене до своїх грудей. І я чую, як б'ється його велике і добре серце.

Зранку ми з татусем таки відвідали зоопарк. І досі перед моїми очима цибакють з гойдалки на гойдалку меткі мавпочки, бавляться із величезною автомобільною камерою білі ведмеді, косують хижим оком вовки-

сіроманці, простягає хобот за ласощами добродушний слон. Про якого б звіра тепер не запитала мене Галина Олександрівна, зможу відповісти: я бачив його зблизька. Навіть великого удава.

А потім поспішили на дитячу залізницю, до Гната Петровича. Тато взяв таксі, щоб, бува, не запізнитися.

Гнат Петрович уже виглядав нас із kabіни маленького тепловоза. З відчинених вікон вагончиків визирала малеча, якась дівчинка махає мені рукою, наче й справді вирушає у далеку подорож. Гамір стоїть, як на вокзалі у Кременчуці, коли моя мама виходить на перон у червоному кашкеті, щоб відправити поїзд на Москву чи на Київ.

Гнат Петрович поглядає на годинника, всміхається:

— Юрасю, як пасажир, ти встиг до поїзда, але як машиніст... — він простягає до мене руку — і я вже в тісній kabіні маленького тепловоза.

— Гнате Петровичу, а цей хлопчик — не член нашого гуртка, — раптом каже кирпатий старшокласник у залізничній формі. Напевне, він тут якийсь начальник. Ти ба' — самому Гнатові Петровичу зауваження робить. От нечема!

— Товаришу начальник станції! — Гнат Петрович ураз стає серйозним, поправляє на грудях червоний галстук почесного піонера. — Дозвольте здійснити рейс із моім учнем Юрком Сошенком, який пройшов у мене повний курс навчання.

— Якщо так... ну... тоді — дозволяю, Гнате Петровичу... — наче вибачується старшокласник у залізничній формі і рукою намацує било блискучого мідного дзвона, щоб подати сигнал відправки.

Тато махає нам рукою і вскакує в один із вагончиків.

— Наш тепловоз, вперед лети! — весело вигукує Гнат Петрович і вмикає швидкість.

Кремезані тополі парку попливли нам назустріч.

— А тепер, Юрчику, веди сам, — каже Гнат Петрович, наче поруч з ним не я, десятирічний Юрко Сошенко, а справжній його помічник. — І гайда, сміливіше! Тут усе як у справжньому тепловозі, який ми з тобою ремонтували. Давай більшу швидкість, натискуй на педаль газу. Коли що... то я — поруч.

Мене аж у гарячий піт кинуло, долоні змокрили і сорочка до спини прилипла. Так, рівномірно натискаємо на педальку газу, стежимо за шкалою швидкості і за дорогою. Здається, очей мені не вистачить, щоб усе відразу бачити. Нічого, Гнат Петрович виручить, коли щось не так.

Ідемо! Я сам веду поїзд, у якому мій татусь — за пасажиром! Ідемо! Ага, тату, не лише ви мене, а і я вас катаю.

— Юрасю, отам, на вигині дороги, трішки зменш швидкість, щоб не злякати наших пасажирів.

Ех, якби ще Костика сюди! Ні, мені зовсім не хочеться похизуватися перед ним, але хай би познайомився з Гнатом Петровичем, може б, навчився бути справжнім товаришем.

— Я цього тепловозика своїми руками зібрав, Юрку. У вихідні дні. Сам деталі виточував на верстаті. Правда, піонери мені допомагали. Один з них — уже головний інженер Львівської залізниці. Є серед них і начальник депо, і механіки, і машиністи високого класу. І все це —

дякуючи оцьому маленькому трудязі, який ти ведеш зараз, Юрасю.— Гнат Петрович задумано дивиться вперед, де сонечко зависло між то полями, наче ялинкова іграшка. У листі воно якесь аж зелене і тому нагадує мені відкритого семафора. Мовляв, їдь, Юрку, аж на край світу.

Гнат Петрович висуває голову з кабіни, і теплий весняний вітер кошлатить його срібну сивину.

Мені хочеться сказати Гнатові Петровичу щось гарне-гарне, ну... таке, щоб він аж радісно усміхнувся, але я страшенно зайнятий, веду тепловоз із пасажирами, з моїм татом. От приїду додому і напишу йому Гнатові Петровичу листа. І без жодної помилочки напишу.

Витатакують колеса на стиках рейок, танцює сонце між деревами, і здається, що й серце моє від радості витанцює в грудях.

Добрий мій «Ойболить», який «лікує» паровози, задуманими очима дивиться вперед. І я чомусь тихенько починаю наспівувати:

— Наш тепло-воз, впе-ред ле-геги!

Отак, напевно, і бувають люди щасливими...

9

Тато вкотре поправляє строкату краватку на чистій сорочці (вчора купили в магазині), переживає. Рівно вуркоче мотор відремонтованого тепловоза, в такт моторові колихається букетик квітів у нашій кабіні. Незабаром дадуть відправлення, а Гната Петровича чомусь досі немає. Я також переживаю. Сказав же, що обов'язково прийде провести нас. Може, занедужав?

Як тільки побачу літнього сивоголового чоловіка, який проходить між вагонами,— ладен вискочити йому назустріч, але потім переконуюсь, що то не мій добрий Ойболить. Не він.

Тато мовчить. Тривожно поглядає на вогники світлофора: ще червоний. Ну й добре, що червоний.

Невже ми поїдемо, не попрощавшись із Гнатом Петровичем? Він же сам сказав учора, проводжаючи нас від дитячої залізниці, сам же сказав, що прийде провести нас із татом. Може, справді занедужав? Ще й обіцяв, що коли вийде на пенсію, то прийде до нас, у Кременчук, у гості.

Ну що ж сталося?

Може, він забув про нас?

Все!

Жовте світло загорілося перед нашим тепловозом.

— Татусю! Затримаймося! Він прийде! Повинен прийти! Не може цього бути! Я не вірю, щоб він забув про нас!

— Не можна, синочку. Є закон залізниці. Я не маю права його порушувати. Все, нам відкрили колію. Треба їхати.

Зелена квітка світлофора зацвіла перед нами у сутінках київського вечора.

Потужно загудів мотор. У маленький клубочок згорнулося моє серце. Хоч би не заплакати.

Зелена квітка почала поволі наближатися до нас.

— Татусю! Татусеньку! — Я хапаю татову руку, яка вже лежить на стерні машини. — Он він, «Ойболить»!

Завищали гальма. Мною аж кинуло вперед, і я ввіткнувся обличчям у букетик квітів.

Задиханий Гнат Петрович піднімається по східцях у нашу кабіну.

Перевів подих, тримаючись рукою за серце. Втер хусточкою піт із чола. Зайшов у кабіну.

Мені здалося, що знову ввімкнули жовте світло у світлофорі. Але то лише здалося. Таки здалося, бо то на грудях Гната Петровича сонячно світилася Золота Зірка.

Я щокочу притулився до його грудей.

І мені здалося, що зірка Гната Петровича така ж тепла, як і його руки. Непомітно я поцілував її.

— Запізнився. Ще б мить — не застав би вас! Даруйте мені, старому. Була причина, — він переводить подих, і тепер я бачу в його руці блискучу скриньку, — ладнав інструмент. Ось із цієї скринькою, Юрасю, я починав своє життя. Мені цей залізничний інструмент подарував мій батько. Довго я думав, кому б його передати. А сьогодні вирішив — тобі, сину! За те, що ти отакий, за те, що пам'ятаєш про Борька. І в мене був брат молодший, і його так само Борисом звали. Він також загинув на проклятій війні. Не знаю, як складеться твоє життя, але хай це буде тобі на пам'ять. Не станеш залізничником — передаси комусь іншому, хто вартий цього. Інструмент давно лежав без ужитку, то я його сьогодні почистив, візьми його.

— Я нікому його не віддам, Гнате Петровичу. Я сам буду залізничником.

— А я, по правді сказати, знав про це, — спокійно відказав Гнат Петрович, потис руку татові. — Ну все. Який я радий, що встиг!

Тато зупинив тепловоз, Ойболить махнув нам рукою і вийшов з кабіни.

— Світлої дороги тобі, Юрасю! — гукнув він, коли ступив на землю. Ми з татом рушили.

Назустріч нам пливли весняні сутінки, але я їх не бачив.

Переді мною все ще стояли і світили прямо в моє серце лагідні очі Гната Петровича. Очі і тепла зірка на його грудях.

— Я нікому не віддам цього подарунка! — голосно повторюю я і кладу свою руку на стерно поруч із татовою рукою.

К51 Клубков О. І. Хто лікує тепловози. Повесть.
Для мол. шкіл. в. (Мал. А. Ю. Львова).—
К.: Веселка, 1980—31 с., іл. (Сер. «Твоя
майбут. професія»).

Повесть про робітників-залізничників, про хлопчика, який готується
стати робітником.

70802—182
К —84.80. 4803010200. У2
М206(04)—80

СЕРИЯ «ТВОЯ БУДУЩАЯ ПРОФЕСИЯ».

Александр Иванович Клубков
КТО ЛЕЧИТ ТЕПЛОВОЗЫ

Повесть

(На украинском языке)

Для младшего школьного возраста

Рисунки Альфреда Ефимовича Львова

Издательство «Веселка», Киев-4, ул. Басейнская, 1/2

Редактор І. В. Маценко. Художній редактор І. І. Литвин
Технічний редактор Л. В. Маслова. Коректор В. М. Шешеня

Информ. бланк № 1443

Здано на виробництво 18.03.80. Підписано до друку 10.05.80. Формат
84×108/16. Папір офсетний. № 1. Гарнітура шкільна. Друк офсетний.
Обл.-вид. арк. 3,78. Умовн. друк. арк. 3,36. Тираж 115 000.
Зам. №257 Ціна 30 коп. Видавництво «Веселка», Київ-4, Басейна, 1/2.
Нотна фабрика № 1 республіканського виробничого об'єднання
«Поліграфзв'яз» Держкомвидав УРСР. Київ, Фрунзе 51-а.

